

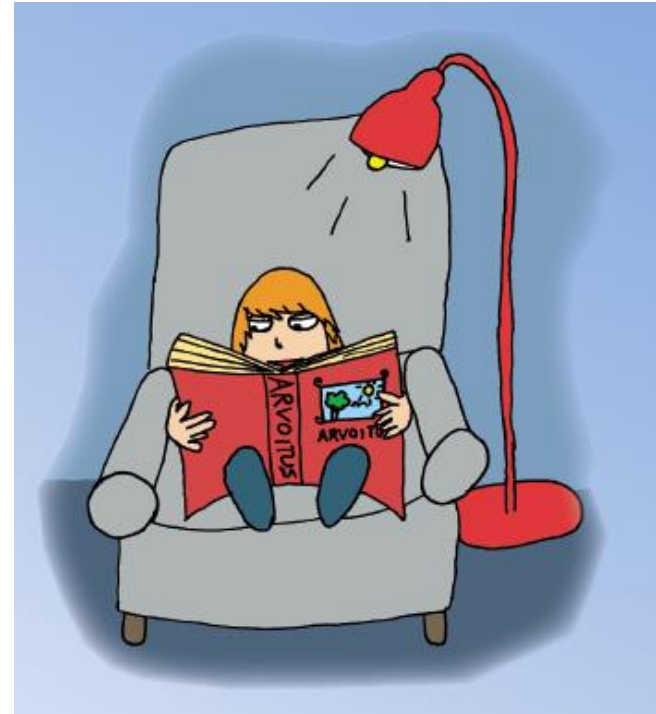

Tavoitteena sujuva lukutaito – Teoriaa ja harjoituksia

Kooste Paula Salmen koulutuksen sisällöistä
Koonnut Pauliina Nieminen

Tässä koosteessa

- Lukutaidon kehitys ja lukivaikeudet
- Lukitaitojen arviointi ja seuranta
- Lukusujuvuuden harjoittaminen
- Lukiharjoittelu ja –kuntoutus
- Nimeämistaitojen tukeminen

KUMMI 10. Tavoitteena sujuva lukutaito

Lukutaidon kehitys ja lukivaikeudet

- Lapsen on osattava erilaisia hierarkisesti kehittyviä perustaitoja lukemisen ja kirjoittamisen sujumiseksi:
 - Fonologinen tietoisuus
 - Kirjain-äänne-vastaavuuksiin perustuva kokoava lukemisen taito
 - Siirtyminen sujuvampaan lukemiseen äänteellisen kokoamisen automatisoitumisen myötä
- **Lukivaikeudelle** tyypillistä vaikeudet sanojen tarkassa ja/tai sujuvassa lukemisessa ja oikeinkirjoituksessa

Lukutaidon kehitys ja lukivaikeudet

- **Erot ja vaikeudet lukutaidossa näyttäytyvät ensisijaisesti lukemisen sujuvuudessa**
- **Sujuva lukeminen edellyttää lukemisen perustaidon hallintaa** → lukemisen sujuvuus kehittyy lukemisen perustaitojen harjoituksen ja toistamisen avulla.
- **Lukemishitaus on suhteellisen pitkäkestoinen ongelma.** Heikkojenkin lukijoiden lukemisnopeus kasvaa vuosien varrella, mutta välimatka normaalilukijoihin yleensä säilyy tai kasvaa.

Lukutaidon kehitys ja lukivaikeudet

- Hidas lukeminen luo helposti noidankehän: kun lukeminen on työlästä, lapsi ei lue mielellään, ja kun hän ei lue, sujuvan lukemisen taito ei pääse kunnolla kehittymään.
- Epäsujuva lukeminen on työlästä ja hidasta, takertelevaa, jumiutuvaa tai palailevaa sekä virheellistä.
- Lukemisen hitaus voi aiheuttaa luetun ymmärtämisen vaikeutta, oppiaineiden opiskelun työläyttä, motivaatio- ja itsetunto-ongelmia ja jopa syrjäytymistä jatko-opinnoista ja työelämästä.

Lukutaidon kehitys ja lukivaikeudet

Lukivaikeuden taustatekijöitä:

1. **Fonologinen tietoisuus:** taito jakaa puhetta erikokoisiksi yksiköiksi
→ Yhteydessä luku- ja kirjoitustaidon oppimiseen
2. **Kielellinen työmuisti/fonologinen muisti:** kyky säilyttää tietoa muistissa väliaikaisesti ja manipuloida sitä
3. **Nopea nimeäminen:**
 - Yhteydessä lukusujuvuuteen
 - **Nimeämisvaikeus/sananlöytämisenvaikeus** → häiriö kyvyssä palauttaa nopeasti mieleen kielellisiä nimikkeitä nimeämis- ja kertomistilanteissa
 - Ongelmia nimeämisen tarkkuudessa ja/tai nopeudessa, nimeämisvirheitä

Lukitaitojen arviointi ja seuranta

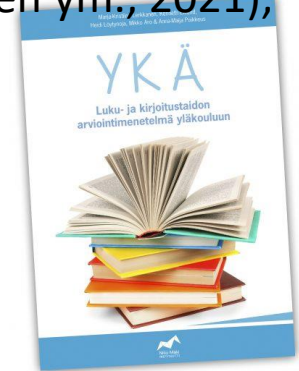
Miten lukusujuvuutta voi arvioida:

- Arviointivälineillä ikäryhmälle tyypilliseen osaamiseen verraten/ seuraamalla lapsen kehitystä yksilöllisesti
- Lukemisen nopeus ja tarkkuus / nopeus ja tarkkuus erikseen
- Analysoiden lukemisen strategiaa, aikaa vieviä piirteitä sekä sitä, miten lapsi osaa käyttää kontekstia hyväkseen lukiessaan
- Tulkinassa hyvä ottaa huomioon myös muut suoritukseen vaikuttaneet tekijät kuten välineet, tilanne sekä lapseen liittyvät tekijät
- Kattava lukemis- ja kirjoittamistaitojen kartoitus
- Mahdolliset lisätutkimukset

Lukitaitojen arviointi ja seuranta

Ryhmäarviointivälineitä:

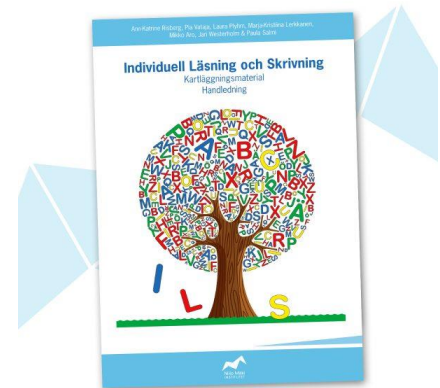
- [LukiMat– Oppimisen arviointi, NMI](#): lukemisen ja kirjoittamisen tuen tarpeen tunnistamisen välineet 1. ja 2. luokalle
- Ala-asteen lukutesti ALLU (Lindeman, 2000): kielellinen tietoisuus, tekninen lukutaito ja luetun ymmärtäminen 1.- 6.lk, lukusujuvuus 2.-6.lk
- [Sanaketjutesti](#) (Lyytinen & Nevala, 2000) NMI: tekninen lukutaito 2.-6.lk
- [Lukivaikeuksien seulontamenetelmä nuorille ja aikuisille](#) (Holopainen, Kairaluoma, Nevala, Ahonen & Aro, 2004) NMI: yli 15-v. lukivaikeuksien tunnistamiseen
- [DigiLukiseula](#) (Paananen ym., 2019), NMI: yli 15-v. lukivaikeuksien tunnistamiseen
- [Yläkoulun 7. luokan DigiLukiseula & 8. luokan DigiLukiseula](#) (Paananen ym., 2021); NMI: 7. ja 8. luokan oppilaiden lukivaikeuksien tunnistamiseen
- [YKÄ – Luku- ja kirjoitustaidon arviointimenetelmä yläkouluun](#) (Lerikkanen ym., 2018) NMI: 7. ja 9. luokille
- [ILS – Individuell Läsning och Skrivning](#) (Risberg ym., 2019) NMI: suomenruotsalaisille oppilaille luokille 1, 2, 3 ja 5

Lukitaitojen arviointi ja seuranta

Yksilöarviointivälineitä:

- Armi 1 ja 2 (Lerikkanen, Poikkeus & Ketonen, 2006, 2008): Luku- ja kirjoitustaidon arviointimateriaaleja 1. ja 2. luokille
- [LukiMat – Oppimisen arviointi, NMI](#): lukemisen ja kirjoittamisen tuen tarpeen tunnistamisen välineet 1. ja 2. luokalle & lukemisen ja kirjoittamisen oppimisen seurannan välineet
- YTTE - Luetun ja kuullun ymmärtämisen ja lukemisen sujuvuuden arviointi (Kajamies ym., 2003): kuullun ja luetun ymmärtämisen ja lukemisen sujuvuuden arviointiin 2. ja 3. luokalle
- [Lukemis- ja kirjoittamistaitojen yksilötestistö nuorille ja aikuisille](#) (Nevala ym., 2006), NMI
- [YKÄ – Luku- ja kirjoitustaidon arviointimenetelmä yläkouluun](#) (Lerikkanen ym., 2018), NMI: 7. ja 9. luokille
- [ILS – Individuell Läsning och Skrivning](#) (Risberg ym., 2019), NMI: suomenruotsalaisille oppilaille luokille 1, 2, 3 ja 5

Lukusujuvuuden harjoittaminen

1) Yleinen lukuharjoittelu:

- Itsenäinen harjoittelu: Oppilas lukee tekstejä tai kirjoja itsenäisesti
- tärkeää seuranta, kannustaminen ja kirjojen valinta (helposta tekstistä vaikeampaan, monipuolisia tekstejä)
- Vuoroluku: Ohjaaja ja oppilas lukevat tekstiä vuorotellen
- Simultaaniluku: Oppilas ja opettaja tai muu sujuva lukija lukevat samaa tekstiä yhtä aikaa ääneen (vaihtoehtoisesti äänikirja).
- Esiluku: Oppilas voi kuunnella tai lukea harjoitustekstin kappaleen läpi ennen varsinaisen harjoituksen aloittamista

Lukusujuvuuden harjoittaminen

2) Toistoharjoittelu:

- Tekstien lukeminen toistetusti: Ohjattu toistoharjoittelu lukemalla tekstejä ohjaajan kanssa / nopeutusharjoittelu, jossa sovitaan nopeustavoite
- Minuuttiluku: Harjoituksessa tekstiä luetaan toistuvasti minuutin (tai useamman minuutin) ajan
- Tavuharjoittelu: Monipuolinen harjoittelu sekä harjoiteltujen tavujen liittäminen sana- ja lausekontekstiin tukee opitun siirtymistä varsinaiseen lukemiseen
 - Esim. tavut ja tavulistat, minuuttiluku, tavorata, kapteeniluku, tavu-bingo, tavu-muistipeli, läpsy, kilpailevat tavupinot, tavuperheet

Lukusujuvuuden harjoittaminen

- **Tietokoneharjoittelu:**

- [Ekapeli Sujuvuus](#): ilmaiseksi ladattava peli, jossa harjoitteilla pyritään nopeuttamaan tavujen, sanojen ja lauseiden lukemista sekä luetaan lyhyitä tekstejä
- [Luki-Luukas](#): – lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuksista kärsiville oppijoille suunnattu Opetushallituksen ylläpitämä sivusto

- **Lukemisen tukeminen ryhmässä:**

- Lukudiplomi: esimerkki itsenäisestä harjoittelusta; tukea tarvitsevalle lukijalle voi suunnitella yksilöllisen lukudiplomin
- [Lukumummit ja -vaarit, NMI](#): Lukutuokiot kahden kesken (mummi/vaari + lapsi)

- **Kotiharjoittelu:**

- Kannustetaan lapsia lukemaan vanhempien kanssa / vanhemmilleen/ sisaruksilleen
- [Lukusilta](#): tietoa ja materiaalia lukemisen kehityksestä ja kotiharjoittelusta

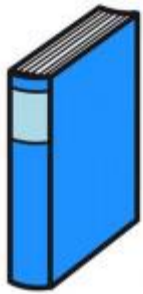

Lukiharjoittelu ja -kuntoutus

- **Alkukartoita** lapsen:
 - Lukitaidot, kirjainten nimeäminen, lukemisen tarkkuus ja nopeus, oikeinkirjoitus, luetun ymmärtäminen, tuottava kirjoittaminen
 - Kielelliset taidot (nimeäminen ja fonologiset taidot), työmuisti
 - Sarjallinen nimeämisnopeus, käsitteiden hallinta, kertova puhe
- **Harjoittelu:**
 - Mitä taitoa harjoitellaan, miten, kuinka usein ja kuinka pitkän aikaa kerrallaan?
 - Miten motivoidaan harjoitteluun?
- **Edistymisen seuranta:** Miten seurataan harjoiteltavaa taitoa?
- **Loppuarviointi:**
 - Miten taito on edistynyt ja millä mittareilla arvioituna?
 - Miten motivoitui harjoitteluun?
 - Onko edistyminen yleistynyt muuhun lukemiseen?
 - Tarvitaanko jatkoharjoitusta? Mihin taitoon?

Lukiharjoittelu ja -kuntoutus

- **Lukemisen harjoittelu tehokasta, kun:**
 - Harjoitellaan yhtä taitoa kerrallaan
 - Harjoitellaan vähän aikaa kerrallaan, mutta usein ja määrällisesti paljon (yhteistyö kodin ja koulun kanssa)
 - Harjoittelu on suunniteltua
 - Palaute lukemisesta on välitöntä
 - Oppilas saa ohjausta harjoitteluun ja mallin sujuvasta lukemisesta
 - Oppilas on motivoitunut ja edistyy
- **Oppimista helpottaa:**
 - Lisääajan antaminen oppimis- ja arviointitilanteisiin
 - Kirjallisten ohjeiden, vieraiden käsitteiden ja keskeisten sisältöjen kertaaminen suullisesti
 - Alleviivausten, tiivistelmien ja kuvien hyödyntäminen
 - Oppikirjojen kuunteleminen äänikirjoina tai nauhoitteina

Lukiharjoittelu ja -kuntoutus

Kuvat: papunet.fi

Oppilasta voi motivoida:

- Keskustelu oppilaan kanssa ennen harjoittelua siitä, miksi lukemista kannattaa harjoitella, miten se tapahtuu ja mitä tavoitteita harjoittelulla on
- Luettavan valitseminen oman kiinnostuksen mukaan
- Luettava teksti riittävän haastavaa
- Luettavan tekstin sisältö ymmärrettävää
- Lukemiselle sopivat tavoitteet, jotka riittävän haastavia mutta mahdollisia saavuttaa
- Välitön palkkio ja palaute
- Edistymisen seurannassa havainnollisuus (esim. edistymiskäyrät)
- Tietokoneharjoittelu
- Ohjaaja ylläpitää motivaatiota, kannustaa, asettaa tavoitteet ja seuraa

Nimeämistaitojen tukeminen

Kielellisten ilmausten, sanaston ja nimeämisen tukeminen arjessa:

- **Keskustellaan** lapsen kanssa arkipäivän askareista ja tapahtumista
- **Pelataan ja leikitään** lapsen kanssa – samalla keskustellen
- **Nimetään ja sanoitetaan** arkipäivän asioita, esineitä, tunteita ja tapahtumia
- Tarjotaan **tehtäväkirjoja, pelejä ja tietokonepelejä** kielellisten taitojen harjoitteluun
- **Luetaan lapselle** ja **keskustellaan luetusta** lapsen kanssa
- **Käytetään tarkkoja ilmaisuja** päiväkodissa ja kotona
- Erilaisten **vihjeiden** (esim. erilaisiin merkityksiin tai äänneasuihin perustuvat, eleet, assosiaatiot sanasta), **mielikuvien, aistien, kuvien**, ja **viittomien käyttö** nimeämisen tukena

Nimeämistaitojen tukeminen

Merkitystä vahvistavat harjoitukset nimeämisen ja sanaston tukena:

- **LUOKITTELU** → erilaisten piirteiden tai käsiteryhmien perusteella
- **VASTAKOHDAT JA SYNONYIMIT** → mielikuvaharjoitukset: mieti mikä on isoa tai pientä, mielikuva nimeämisen apuna ("iso kuin norsu")
- **ASSOSIAATIOHARJOITUKSET** → käsiteverkot, sanasujuuustehtävät (Laiva on lastattu –leikit: keksi sanoja tietystä ryhmästä tai tietyllä kirjaimella alkavia sanoja)
- **NOPEAN NIMEÄMISEN HARJOITUKSET** → yksittäisten tai sarjallisesti esitettyjen kuvien nopeusharjoitukset, toisiinsa äänneasultaan tai merkitykseltään liittyvät sanat, nimeämiseen voi liittää rytmiä ja liikettä
- **SANOJEN KUVAILU JA MÄÄRITTELY** → sanoja kuvaillaan ja nimetään
- **LAUSEEN TÄYDENTÄMINEN** → "Polkupyörällä voi..."

Arviointi-, opetus- ja kuntoutusmateriaaleja

KUMMI 10

Tavoitteena sujuva lukutaito
- Teoriaa ja harjoituksia

Paula Salmi, Sini Huemer,
Riikka Heikkilä & Mikko Aro

Lisää tietoa ja
harjoituksia
aiheesta löydät
KUMMI 10 –
julkaisusta!

OPH hankkeiden
tuotoksia löydät
täältä!

Tutustu muihin NMI:n
koulutuksiin osoitteessa
koju.nmi.fi